

CDHO-aanvraag

Macrodoelmatigheidstoets

Associate degree Groene Leefomgeving

HAS green academy

Onderwijsboulevard 221

Postbus 90108

5200 MA 's-Hertogenbosch

Telefoon: 088 890 36 00

Documenttitel: CDHO aanvraag macrodoelmatigheidtoets Associate degree Groene Leefomgeving

Plaats: Venlo

Datum: 22 april 2025

Inleiding

In deze aanvraag macrodoelmatigheidstoets betoogt HAS green academy dat er behoefte is vanuit de arbeidsmarkt en maatschappij aan een Associate degree (Ad) Groene Leefomgeving te Venlo en dat hiervoor ruimte is in het bestaande opleidingsaanbod.

HAS green academy is van mening dat het noodzakelijk is het landelijk aanbod uit te breiden met een extra vestigingslocatie voor de Ad Groene Leefomgeving. Deze opleiding draagt bij aan het in het sectorplan¹ verwoorde 'transitiegericht onderwijs'. Het sluit aan bij het op p8 verwoorde uitgangspunt '*Het herstel van biodiversiteit in de blauw-groene leefomgeving en steden, om zo robuuste landschappen te creëren die gewapend zijn tegen de effecten van klimaatverandering*'. Door een toenemende interesse in groen als oplossing voor problemen als hittestress, verlies aan biodiversiteit en opvang van extreme buien neemt de vraag naar groene professionals die hieraan bij kunnen dragen toe. Er is in Nederland behoefte aan professionals op niveau 5, die de leefomgeving kunnen vergroenen en daarbij rekening houden met planologie, ecologie, civiele techniek en duurzaamheid van deze verbetering.

Locatie Venlo is, naast 's Hertogenbosch, een van twee vestigingslocaties van de HAS green academy. Het toevoegen van de Ad Groene Leefomgeving aan het portfolio van Venlo levert een aanvulling op het opleidingsassortiment, zowel op niveau, er is immers nog geen Ad van de HAS in Venlo, als op thematiek; er is ook nog geen bachelor in Venlo die ingaat op het vergroenen en inrichten van de leefomgeving.

De opleiding Ad Groene Leefomgeving bestaat vanaf studiejaar 2025 uit twee specialisaties; enerzijds de specialisatie groene leefomgeving, gericht op het vergroenen van stedelijk gebied en anderzijds de specialisatie ecologie, gericht op het ecologisch onderzoeken van stedelijk en landelijk gebied.

Leeswijzer. Dit dossier is opgebouwd volgens versie 2.0 van het aanvraagformulier nieuwe vestigingsplaats. Omwille van de leesbaarheid zijn bronnen middels voetnoten onderaan de pagina vermeld. Volgens de handreiking bij de regeling is er bij verwijzingen naar bronnen veel mogelijk geciteerd en zo min mogelijk geparafraseerd, citaten zijn schuin gedrukt. In hoofdstuk 12 is een overzichtstabel van de voetnoten en de verwijzing naar vindplaatsen en bijlages opgenomen.

¹ Sectoraal Adviescollege Agro & Food. Sectorplan Agro & Food 2024-2028. *Groen Welbevinden*.

1. Basisgegevens Instelling

Naam instelling(en)	HAS green academy
BRIN-code(s)	21CW
KvK-nummer(s)	41084408
Contactpersoon aanvraag	
Contactpersoon CvB	

2. Basisgegevens Opleiding

Kenmerk aankondiging	A25-006
Naam	Groene Leefomgeving
Oriëntatie	Praktijkgericht
Niveau	Associate degree-opleiding, niveau 5
Vorm	Voltijd
Gemeente(n) waar de opleiding wordt gevestigd	Venlo
Taal	Nederlands
Studielast	120 studiepunten
Studieduur	2 jaar
Beroepsvereisten	Neen
Capaciteitsbeperking	Neen
Beoogde startdatum	1 september 2026
ISAT-code (indien bekend)	80195

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1. Basisgegevens Instelling	4
2. Basisgegevens Opleiding	4
3. Inhoud opleiding en onderwijsprogramma	6
4. Doelgroep van de opleiding en nadere vooropleidingseisen (indien van toepassing)	7
5. Beroeps-/arbeidsmarktprofiel afgestudeerden.....	7
6. Analyse verwant (toekomstig) aanbod (art. 5 lid 4)	9
7. Geschatte instroom in de nieuwe opleiding	12
8. Onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte (art. 6 lid 1 sub a in samenhang met lid 2) ..	12
9. Noodzaak tot start nieuwe vestigingsplaats (art. 6 lid 1 sub b in samenhang met lid 3).....	29
10. Aansluiting instellingsprofiel (art. 6 lid 1 sub b in samenhang met lid 4).....	30
11. Afstemming (art. 4 lid 3).....	32
12. Overzicht voetnoten en bijlagen	33

3. Inhoud opleiding en onderwijsprogramma

Door toenemende klimaatverandering en afnemende biodiversiteit is het noodzakelijk de natuurlijke omgeving te begrijpen, beschermen en herstellen. De staat van de Nederlandse natuur is niet goed en ook op andere milieu-indicatoren staat Nederland er niet goed voor. Er is een grote urgentie om daar iets aan te doen. Er is extra aandacht nodig voor het vergroenen van de leefomgeving en de bescherming en het herstel van biodiversiteit en ecosystemen.

De groene openbare leefomgeving dient op veel plaatsen anders te worden ingericht. Deze herinrichting moet voldoen aan nieuwe normen rondom bijvoorbeeld biodiversiteit en waterberging. Bij herinrichting van de leefomgeving is draagvlak onder bewoners een essentiële en verplichte factor. Dit maakt het belangrijk te investeren in bewustwording, advisering en ontzorgen van eigenaren en bewoners.

De Ad' er Groene Leefomgeving verandert en verbetert de groene leefomgeving. Hij kan het verbeterproces van de groene ruimte analyseren, faciliteren, rapporteren en ondersteunen en inzichten vanuit de praktijk vertalen naar concrete acties en verbeterlagen.

De opleiding richt zich op de volgende eindkwalificaties:

1. Vakmanschap t.a.v. ecologie of groene leefomgeving
2. Communiceren & Verbinden
3. Samenwerken
4. Onderzoekende houding
5. Persoonlijke leiderschap

Het onderwijs is ingericht in 4 blokken van 10 lesweken met een studiebelasting van 15 ECTS, gevolgd door een afstudeerfase van 2 semesters van ieder 20 lesweken voor 30 ECTS.

In ieder blok werken studenten aan beroepsproducten, zoals verbeter- en onderhoudsplannen voor het vergroenen van een woonwijk of bedrijventerrein, beheerplannen voor terreinbeheerders en ecologische adviesrapportages.

Daarnaast werken studenten aan hun persoonlijke en professionele ontwikkeling in de leerlijn Professionele Ontwikkeling. Deze leerlijn staat in het teken van (studie)loopbaanbegeleiding enerzijds en professionele ontwikkeling anderzijds. Professionele ontwikkeling is gericht op de kennis, houding en vaardigheden die de Ad' er nodig heeft in de beroepspraktijk en die onderdeel zijn van de beroepsbekwaamheid.

4. Doelgroep van de opleiding en nadere vooropleidingseisen (indien van toepassing)

De instroom van de opleiding wordt primair gevormd door studenten met een afgeronde agro, food en leefomgeving mbo-4-opleiding, die minder geneigd zijn direct door te stromen naar de arbeidsmarkt of een bachelor, maar die in het kader van hun loopbaan een vervolgopleiding op hbo-niveau willen volgen. Daarnaast zijn ook studenten met een afgeronde havo- of vwo-opleiding toelaatbaar.

Wie geen toereikende vooropleiding heeft gevolgd en bij aanvang van de opleiding ouder is dan 21 jaar, kan deelnemen aan de toelatingstoets 21+. Als de deelnemer hiervoor slaagt, heeft deze alsnog aan de vooropleidingseisen voldaan.

5. Beroeps-/arbeidsmarktprofiel afgestudeerden

Aanleiding - Landelijke ontwikkelingen

Naast de maatschappelijke uitdagingen, zoals de afname van biodiversiteit en maatschappelijke impact van klimaatverandering, is er een enorme vraag naar het vergroenen van de maatschappij om de impact van klimaatveranderingen te verzachten en om te voldoen aan de toenemende vraag naar een gezonde, groene leefomgeving inclusief een gezond voedselaanbod. De groene openbare leefomgeving dient op veel plaatsen anders te worden ingericht. Deze herinrichting moet voldoen aan nieuwe normen rondom biodiversiteit, het kunnen vasthouden van water en kan tegelijkertijd zorgen voor een beweegvriendelijke leefomgeving. Ook is bij de herinrichting van de leefomgeving draagvlak onder bewoners een essentiële en verplichte factor. Dit maakt het belangrijk te investeren in bewustwording, advisering en ontzorgen van eigenaren en bewoners. De maatschappelijke opgave is om de groene ruimte zodanig te realiseren dat deze bijdraagt aan het oplossen van vraagstukken rondom:

- Klimaat; Klimaatverandering, klimaatadaptatie, biodiversiteit, natuurbeschoud en data;
- Leefomgeving; Leefbaarheid en duurzaam ruimtegebruik, zowel mentaal als fysiek;
- Gezonde voedselomgeving; Bewoners meer in aanraking laten komen met de afkomst van voedsel door bijvoorbeeld gemeenschappelijke moestuinen en voedselbossen.

Het werkveld heeft behoefte aan mensen die de groene ruimte, het groene deel van de openbare en publieke ruimte, ecologisch kunnen inrichten, veranderen en verbeteren, zodat dit gezonder en duurzamer is voor mens en planeet.

Wat kan de Ad'er Groene Leefomgeving?

De Ad'er kan projectmatig werken aan de verandering en verbetering van de leefomgeving van diverse wijken, dorpen, steden en instellingen.

Rondom het projectmanagement van vergroeningsopgaven kan de Ad'er:

- Het verbeterproces in de groene ruimte faciliteren en ondersteunen en inzichten vanuit de praktijk vertalen naar concrete acties en verbeterlagen;
- Adviseurs ondersteunen door de innovatieve vertaalslag van praktijk naar advies te maken;
- Met kennis van ecologie, planten en gebiedsinrichting een projectrol vervullen in een advies- of uitvoeringstraject;
- Resultaten van een advies of onderzoek interpreteren en vertalen naar eigen werkzaamheden en naar werkinstructies;
- GIS en andere bruikbare data gebruiken bij projecten;
- Een stakeholderanalyse maken van alle belanghebbenden in groene projecten.

Rondom ecologische vraagstukken kan de Ad'ër:

- Data verzamelen: Observeren en inventariseren waarbij gegevens over ecosystemen, flora en fauna door middel van veldonderzoek en monitoringprogramma's worden verzameld;
- Analyseren: Het analyseren van ecologische en milieukundige data om tot een advies te komen;
- Rapporteren: Het opstellen van praktische rapporten en aanbevelingen voor direct betrokkenen.

Mogelijke beroepsproducten

- Communicatie omtrent het project naar burgers organiseren en uitvoeren;
- Beplantingsplan voor de groene ruimte van een bepaald gebied maken;
- Beheerplan voor de groene ruimte van een bepaald gebied maken;
- Stakeholderanalyse van de groene ruimte;
- Ecologisch beheerplan en advies voor terreinbeheerders (praktisch, zowel soort- als systeemgericht);
- Ecologisch adviesrapport;
- Mitigatieplan en compensatieplan.

Waar werkt de Ad'er?

Afgestudeerden van de opleiding kunnen werken bij verschillende organisaties in de bouw of ruimtelijke ordening zoals groen aannemers, provincies, gemeentes, terreinbeheerders, waterschappen, non-profit organisaties, (ecologische) adviesbureaus, boomkwekerijen, en bij onderwijs- en zorginstellingen met een vraagstuk in de groene ruimte. Zij komen terecht in rollen en functies als:

- Ecologisch veldwerker
- Junior analist
- Junior of assistent projectleider of – manager of -medewerker
- Junior of assistent programmamanager
- Junior of assistent procesmanager
- Junior of assistent verandermanager
- Junior of assistent duurzaamheidsadviseur/-manager
- Natuurbeheerassistent
- Praktijkgericht ecologisch adviseur
- Praktijkgericht technisch adviseur

6. Analyse verwant (toekomstig) aanbod (art. 5 lid 4)

Het landelijke opleidingsaanbod is onderzocht op verwantschap met de Ad Groene Leefomgeving. Ad-opleidingen, die 1) inhoudelijk sterk overeenkomen, 2) opleiden tot (min of meer) dezelfde beroepen en 3) onder vergelijkbare condities worden aangeboden zijn geanalyseerd. Opleidingen op mbo-niveau, hbo-bachelor-niveau of post-hbo-niveau zijn buiten beschouwing gelaten.

Verwant aanbod

Om de nieuwe Ad-opleiding te kunnen vergelijken met bestaande opleidingen is er in tabel 1 een verwantschapsanalyse opgenomen. In de kolom 'profiel/ focus' is met behulp van hogeschoolwebsites duiding gegeven aan het Ad-profiel van de instelling. In kolom 'Overeenkomst' is de mate van verwantschap aangegeven.

Er zijn grofweg twee bestaande enigszins verwante groene Ad-opleidingen te onderscheiden. Beide opleidingen gaan om het ontwerpen, realiseren en managen van de buitenruimte. De meest verwante Ad is de Ad Tuin- en landschapsinrichting. Hierbij is het grote verschil dat de Ad Groene Leefomgeving zich richt op het vergroenen en verduurzamen van de stedelijke buitenruimte en analyseren van de ecologische leefomgeving.

De Ad Land- en watermanagement is zijdelings verwant. De overeenkomst is dat waterproblemen onderdeel kunnen zijn van het managen van de buitenruimte. Het verschil is dat de door de HAS beoogde Ad niet alleen over waterproblemen gaat en daarbij niet specifiek voor de watersector opleidt.

De Ad Bedrijfskunde en Agribusiness is niet verwant. Deze opleiding gaat in op de meer commerciële rollen als marketing en financiën binnen de agrosector.

Deze analyse wijst uit dat de voorgenomen Ad een verwante en een zijdelings verwante Ad kent in het landelijke opleidingslandschap. De verwante en zijdelings verwante opleidingen bevinden zich niet in de primaire regio van de HAS. Landelijk stroomden er in 2024, 53 studenten in, in de opleiding Ad Groene Leefomgeving te Den Bosch en de verwante opleiding Ad Tuin- en landschapsinrichting te Velp. De grote gevonden arbeidsmarktbehoefte, beschreven in hoofdstuk 8, overtreft ruimschoots de huidige instroom in het verwante opleidingslandschap. Dit is een argument om aan te geven dat het wenselijk is de Ad Groene Leefomgeving ook in Venlo te verzorgen.

Daarnaast is een overzicht gemaakt van de diverse postcodenummers van de in 2024 ingestroomde studenten in de Ad Groene Leefomgeving. Uit figuur 1 blijkt dat studenten overwegend zeer regionaal afkomstig zijn uit Noord-Brabant, Limburg en Zuid-Holland. Vestiging van de Ad Groene Leefomgeving in Venlo zal ons inziens, dan ook geen invloed hebben op aanmeldingen voor de Ad Tuin- en Landschapsinrichting in Velp.

Figuur 1. Woonplaats studenten Ad Groene Leefomgeving (instroom 2025). Elke gele bol vertegenwoordigt een woonplaats.

Tabel 1. Overzicht van verwante en zijdelings verwante opleidingen²

Opleiding	Instelling	Vorm	Profiel/ focus	Primaire regio	Profiel	Overeenkomst	Instroom jaar ' vt/ dt					
							'19	'20	'21	'22	'23	'24
Ad Groene Leefomgeving	HAS green academy	Vt, dt, du				Identiek, gestart in 2024						28/nvt
Ad Tuin- en landschaps-inrichting	Van Hall Larenstein (Velp) (30HD)	Vt dt	Gaat om ontwerpen realiseren en managen van buitenruimte.	nee	Leverd als tuin- en landschaps-inrichter een bijdrage aan duurzame en mooie leefomgeving.	Verwant	22/29	31/28	27/35	20/19	29/31	26/ 28
Ad Land- en watermanagement	Van Hall Larenstein (Velp) (30HD)	Vt, dt	Gaat praktisch aan de slag in de watersector met waterproblemen en innovatieve oplossingen. Gericht op grond- weg- en waterbouw-sector.	nee	Gaat praktisch aan de slag in de watersector met waterproblemen en innovatieve oplossingen. Gericht op grond- weg- en waterbouw-sector.	Zijdelings verwant	5/20	5/ 21	12/ 11	12/ 10	11/ 19	11/ 12
Ad Bedrijfskunde en Agribusiness	Aeres Hogeschool (Dronten)	Vt, dt	Opgeleid voor commerciële rollen als marketing en finance binnen agrosector.	nee	Gaat om runnen van een bedrijf of de rol van bedrijfsleider, projectleider, teamleider of uitvoerder.	Niet verwant	21/ 23	31/ 26	27/ 22	33/ 15	27/ 23	33/ 21

² Bron: Vereniging Hogescholen dashboard instroom, geraadpleegd op 6 maart 2025

7. Geschatte instroom in de nieuwe opleiding

De voltijd doelgroep bestaat grotendeels uit doorstromers; mbo-ers uit groene domein. De benaderingswijze van de instroomprognose voor de Ad Groene Leefomgeving richt zich op een benchmark met verwante Ad-opleidingen. Hierbij nemen we in ogenschouw dat instroom in een randgemeente als Venlo minder groot zal zijn dan bij meer centraal gelegen opleidingen. Dit resulteert in de prognose dat de voltijddopleiding start met 15 instromende voltijdstudenten en dit na enkele jaren groeit tot 25 instromende voltijdstudenten.

Instroomprognose HAS green academy Venlo	2026	2027	2028
Ad Groene Leefomgeving	15	20	25

8. Onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte (art. 6 lid 1 sub a in samenhang met lid 2)

8a Kwalitatieve onderbouwing. We starten de onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte eerst kwalitatief met een samenvatting van de volgende publicaties;

- a. Planbureau voor de leefomgeving 2023;
- b. Uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie;
- c. Omgevingsvisie Limburg – provincie Limburg;
- d. Kamerbrief over randvoorwaarden Programma Groene Leefomgeving;
- e. Gids Gezonde Leefomgeving (RIVM);
- f. Ontwikkelagenda groen onderwijs 2016-2025.

- a. Planbureau voor de leefomgeving 2023³

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is het nationale instituut voor strategische beleidsanalyses op het gebied van milieu, natuur en ruimte. *Nederlandse steden staan voor een aantal grote opgaven op het gebied van klimaatverandering, de achteruitgang van de biodiversiteit en het creëren van een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Natuur kan bijdragen aan oplossingen voor deze opgaven en tegelijkertijd in bredere zin de leefbaarheid van steden verbeteren. De Rijksoverheid wil daarom stimuleren dat er voldoende natuur in en om de stad komt. In de discussie daarover spelen normen voor stedelijk groen een grote rol. De Ministeries van IenW, VWS, LNV en BZK hebben het PBL verzocht om te reflecteren op de bijdrage van groen aan verschillende opgaven (zoals leefbaarheid en gezondheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en aantrekkelijk vestigingsmilieu) en de wenselijkheid en het nut van groennormen in de besluitvorming over de stedelijke leefomgeving. De ministeries zien de introductie van een nationale groennorm als een instrument dat gemeenten moet ondersteunen bij het realiseren van*

³ Planbureau voor de leefomgeving (2023). Natuur in en om de stad.

meer groen dat bijdraagt aan een gezonde, klimaatadaptieve, biodiverse en economisch aantrekkelijke stedelijke leefomgeving (p3).

De stimulering van de overheid middels het instellen van een groennorm draagt bij aan de behoefte aan afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving.

b. Uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie (NOVI) 2021-2024⁴

p4; Onze leefomgeving bepaalt ons leven van alledag. We staan in Nederland en wereldwijd voor grote maatschappelijke opgaven, die veel invloed hebben op de inrichting van ons land, de kwaliteit van onze directe omgeving en de manier waarop we wonen en werken.

Klimaatverandering, energietransitie, woningbouw, bereikbaarheid, natuurbescherming; het zijn vraagstukken van een enorme omvang en complexiteit. Met de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) bieden we inspiratie, geven we een kader en richting.

p5; De Uitvoeringsagenda heeft als doel de visie om te zetten in actie. Er is een viertal prioriteiten en beleidskeuzes waar de NOVI uitwerking aan geeft:

- 1. Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie*
- 2. Duurzaam economisch groeipotentieel*
- 3. Sterke en gezonde steden en regio's*
- 4. Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.*

De Ad Groene Leefomgeving past goed in de visie van de NOVI en sluit met name aan bij prioriteiten 1, 3 en 4. Net als de NOVI richt de Ad-opleiding zich op de kwaliteit van de leefomgeving en sterke en gezonde steden en regio's. Afgestudeerden van deze Ad-opleiding kunnen bijdragen aan de prioriteiten en de uitwerking van de NOVI.

c. Omgevingsvisie provincie Limburg 2021⁵

De omgevingsvisie Limburg richt zich op de langere termijn (2030 –2050). Het aspect gezonde leefomgeving is expliciet meegenomen, net als de voor de Ad Groene Leefomgeving relevante onderwerpen bodem, infrastructuur, milieu, water, natuur, luchtkwaliteit. De Ad Groene Leefomgeving past goed bij het omschreven toekomstbeeld van Limburg.

- *'De leefomgeving in zowel stad als dorp alsook in het landelijk gebied is niet alleen aantrekkelijk, veilig en gezond, maar biedt ook plaats aan een duurzame energievoorziening, voorzieningen voor het opvangen van wateroverlast en voldoende groen om hittestress tegen te gaan' (p. 17).*

- *'De overgangen tussen bebouwde gebieden en het landelijk gebied zijn optimaal ingericht voor stads(kringloop)landbouw, recreatie, natuur- en landschapsbeleving en klimaatadaptieve voorzieningen' (p. 18).*

⁴ Rijksoverheid (2020). Uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie 2021-2024.

⁵ Provincie Limburg (2021) Omgevingsvisie Limburg

d. Kamerbrief 'Werken vanuit drie randvoorwaarden voor het Programma Gezonde Groene Leefomgeving'⁶

De minister voor Medische Zorg en Sport, de staatssecretaris van VWS en de minister voor LNV hebben in een kamerbrief aangegeven aan welke drie randvoorwaarden moet worden voldaan als het gaat om een Programma Gezonde Groene Leefomgeving. In de samenvatting (p3 van 27) wordt beschreven dat *de Omgevingswet bestuurders en beleidsmakers meer ruimte zal geven om een gezonde groene leefomgeving te ontwikkelen...Integrale samenwerking tussen verschillende domeinen op alle schaalniveaus (landelijk, regionaal en lokaal) is cruciaal voor het realiseren van een gezonde groene leefomgeving. ... Tegelijkertijd zijn er diverse Nationale opgaven en Rijksambities die meekoppelkansen bieden of juist beperkingen met zich meebrengen voor de gezonde groene leefomgeving, zoals het programma verstedelijking en wonen (BZK), de citydeals van BZK, de ontwikkeling landelijk gebied (meerdere programma's van BZK, LNV en IenW, gericht op o.a. landschap, natuur en water), de biodiversiteitsopgave (LNV), klimaatmitigatie w.o. de energietransitie (EZK), klimaatadaptatie- en mitigatie (IenW en EZK), milieu (IenW, o.a. microplastics, Schone Lucht Akkoord, waterkwaliteit), etc.....*

P4 van 27; *Uit een eerste inventarisatie van het RIVM onder partijen die verantwoordelijk zijn voor de inrichting van een gezonde groene leefomgeving blijkt dat er behoefte is aan:*

- *Meer structuur & helderheid over rollen en verantwoordelijkheden*
- *Behoefte aan kennis op aantal terreinen, bijvoorbeeld wat het effect/(economische) baten van maatregelen rond inrichting leefomgeving op de gezondheid is inclusief (onderbouwde) praktijkvoorbeelden betrekking hebbend op het werken aan een gezonde groene leefomgeving.*
- *Vaardigheden voor de nieuwe, integrale samenwerking en vormgeving van een gezonde groene leefomgeving*

Het doel van het Programma is om onder andere het Rijk, provincies en gemeenten te ondersteunen om gezondheid en natuur meer mee te nemen in beleidsafwegingen die gaan over het inrichten van de fysieke leefomgeving. De Ad Groene Leefomgeving ligt in lijn met deze ontwikkeling doordat zij mensen opleidt die deze vergroening kunnen vormgeven en leiding kunnen geven aan de uitvoering van het vergroenen en verduurzamen van de leefomgeving.

e. Gids Gezonde Leefomgeving (RIVM) ⁷

De RIVM website 'Gids Gezonde Leefomgeving' biedt praktijkvoorbeelden en instrumenten in het kader van een gezonde en groene leefomgeving. Eén van de thema's hierin is 'Groene leefomgeving'. Het RIVM beschrijft dat de groene leefomgeving op meerdere beleidsterreinen een positieve rol kan spelen en integraal moet worden gezien. Zo zou een groene omgeving een positieve invloed hebben op welzijn en gezondheid, maar ook zorgen voor verkoeling, waterberging

⁶ Rijksoverheid (2021) Kamerbrief 'Programma Gezonde Groene Leefomgeving'

⁷ RIVM (z.d.) Gids Gezonde Leefomgeving.

en verrijking van de biodiversiteit. Het RIVM beschrijft verder dat groen steeds meer aandacht krijgt in ruimtelijke plannen en visies.

Afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving kunnen bijdragen aan de verandering en verbetering van de groene leefomgeving. Daarnaast zijn afgestudeerden vaardig in het maken van een stakeholderanalyse van de groene ruimte, wat aansluit bij de integrale aanpak.

f. Ontwikkelagenda groen onderwijs 2016-2025⁸

De ontwikkelagenda groen onderwijs is ontstaan uit een samenwerking tussen verschillende groene onderwijsinstellingen, partijen uit het bedrijfsleven, het ministerie van Economische Zaken en de topsectoren Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en Agri & Food. In de Ontwikkelagenda wordt beschreven dat de groene sector van Nederland tot de wereldtop behoort en dat blijvende investering in innovatie en kennis over agro, food en leefomgeving benodigd is om deze positie te behouden. Er wordt daarnaast beschreven dat er transities nodig zijn, onder andere op het gebied van een vitale natuur en een leefbare omgeving, waar het thema van de Ad Groene Leefomgeving bij aansluit. De kernopgave voor het groene onderwijs is dan ook: *"Internationaal voorloper blijven in het oplossen van grote mondiale en regionale vraagstukken op het gebied van voeding, duurzaamheid en leefbaarheid door te zorgen voor voldoende goed opgeleide mensen met groen DNA die essentieel zijn voor de kracht, innovatie en succes van de sector."* (2016, p. 17). In de Ontwikkelagenda worden verschillende strategische ambities beschreven. De Ad Groene Leefomgeving sluit voornamelijk aan bij de ambitie om het onderwijs sneller en voortdurend te laten aansluiten op de arbeidsmarktbehoeften (ambitie 1B). Volgens de agenda zijn er meer mensen nodig vanuit het groene onderwijs en moet het aantal afgestudeerden groeien. Eén van de doelen is een toename van de doorstroom naar het hoger agrarisch onderwijs van 10% te realiseren. De Ad Groene Leefomgeving kan hieraan bijdragen.

8b. Kwantitatieve onderbouwing. We vervolgen ons betoog met de kwantitatieve onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte in de volgende subparagrafen:

- g. Brede verkenning door NIDAP 2024
- h. Groenpact
- i. Vacatureanalyse 2025 door Nidap
- j. Arbeidsmarktrapportage 2025 door Nidap
- k. Arbeidsmarktrapportage 2022 door Lexnova;
- l. ROA gegevens uit het Arbeidsmarktinformatiesysteem;
- m. UWV data;
- n. Nationaal groeifonds;
- o. Factsheet Hoveniers (Colland Arbeidsmarkt);
- p. Trendrapport Voedsel, Groen en Gastvrijheid (S-BB);
- q. Regio Deals

⁸ Bedrijfsleven & maatschappelijke organisaties, onderwijs en overheid (2016). Ontwikkelagenda groen onderwijs 2016-2025

g. Brede verkenning door Nidap voor HAS green academy (NIDAP, 2024)⁹.

De aanleiding voor deze aanvraag is onder andere een brede verkenning van Nidap uit 2024, naar het opleidingsportfolio in opdracht van de HAS green academy. De volgende onderdelen van de samenvatting gaven aanleiding tot de opleiding;

- *Ook de onderwerpen (door de ondervraagde organisaties zelfgenoemd) die onderdeel moeten zijn van het opleidingsportfolio verschillen sterk per sector. Het meest genoemde onderwerp is 'Duurzaamheid en circulariteit'. Dit onderwerp wordt in alle sectoren vaak genoemd. Als tweede belangrijke thema worden waterkwaliteit, waterveiligheid, bodembeheer en bodemkwaliteit genoemd, vooral relevant in de tertiaire en quataire sectoren (p4).*
- *Ecologie & Biodiversiteit, Watermanagement & waterkwaliteit en Gezonde en groene leefomgeving staan hoog in zowel de tertiaire als de quataire sector. In beide sectoren zien we Klimaatadaptatie en mitigatie-strategieën terug in de top-5. In de tertiaire sector staat daarnaast 'Data en GIS' op de derde positie (p5).*
- *Hoewel de Associate degree (Ad) nog relatief onbekend is en er weinig ervaring mee is, is er een aanzienlijke behoefte is aan Associate degree (Ad) opleidingen binnen de groene sector. De meerwaarde is de sterke focus op praktische vaardigheden, wat zeer aansprekend is voor de onderzochte organisaties (p7).*

h. Groenpact.

Groenpact.nl is hét innovatieplatform en samenwerkingsverband voor het groene domein. Het groene domein wordt steeds breder. Naast agrariërs, tuinders, natuurbestuurders, hoveniers en boeren werken er veel technici in het groene domein. Uit de volgende publicaties van Groenpact blijkt arbeidsmarktbehoefte aan de Ad Groene Leefomgeving:

- Samenvatting Denktank toekomstige groene arbeidsmarkt¹⁰. Er is een denktank met experts uit onderwijs bedrijfsleven en onderzoek, samengesteld om na te denken over de toekomstige groene arbeidsmarkt. Het eerste advies op p. 6 van de samenvatting sluit aan bij de arbeidsmarktbehoefte van de beoogde Ad Groene Leefomgeving. Geadviseerd wordt namelijk dat *de huidige en nieuwe generatie werkenden in het agro, food en leefomgevings-domein zich moeten kunnen blijven scholen om inzetbaar te blijven voor missiegedreven bedrijven en instellingen*. Ook wordt vermeld dat *het groene onderwijs een ontwikkelende en agenderende rol in moet nemen om innovaties gericht op het ontwerpen van nieuwe leefsysteem zoals circulaire groene steden*. Tenslotte wordt geadviseerd voor *meer samenhang tussen opleidingsniveaus onderling en verbinding met onderzoek te zorgen*. De voorgenomen Ad kan samen met de kennisagenda en lectoraten van de HAS bijdragen aan deze behoefte en adviezen.

⁹ Nidap (2024) Brede verkenning, Strategisch Portfolio Management, HAS green academy juni 2024

¹⁰ Groenpact (2021) De pilotfase voorbij. Samenvatting Denktank toekomstige groene arbeidsmarkt

- Interview¹¹ met (2025), beleidsmedewerker Onderwijs Cumela¹² en projectleider Kennis en Kracht. In dit interview stelt dat *'er grote maatschappelijke opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg, watermanagement, klimaat-veranderingen, verduurzaming en circulaire economie zijn. Nieuwe medewerkers spelen een cruciale rol in het aanpakken van deze uitdagingen. Voor de sector GGI (Groen Grond en Infrastructuur) zoeken wij hiervoor verschillende soorten werknemers. Dat zijn mensen die met hun handen kunnen en willen werken maar ook die met machines en technologie om kunnen gaan. Data-analyse en meetinstrumenten zijn de toekomst. Een intensieve samenwerking tussen bedrijfsleven en opleidingsinstituten is nodig om deze nieuwe generatie klaar te stomen en in te stromen'*.

- Interview¹³ met (2025). Jeroen is beleidsmedewerker arbeidsmarkt en onderwijs bij branchevereniging VHG. Dit recente interview over de toekomst en het ontwikkelpad van de hovenierssector met , laat zien dat *de hovenierssector veelzijdiger wordt en technische vaardigheden, leiderschapsvaardigheden en communicatie steeds belangrijker worden ('welke kennis en vaardigheden worden steeds belangrijker)*. Ook ziet n.a.v. het Colland Arbeidsmarktonderzoek tekorten op de arbeidsmarkt *'we hebben we een tekort aan vakmensen op alle niveaus, van uitvoerders tot technici'*.

In een reflectie¹⁴ door Groenpact op een ROA rapport over de groene sector, wordt op p2 gesteld dat *'het belang van groene kennis voor andere sectoren (zoals bouw, energie, gezondheid, water) neemt toe'*. *'Dit beeld wordt terug gezien bij arbeidsmarktonderzoek van Colland en in het ROA onderzoek'*. Op p7 wordt gesteld dat er een *'toenemende vraag is naar hoveniers voor vergroening, en de vraag naar groene technici blijft onverminderd groot'*.

i. Vacatureanalyse 2025 door Nidap¹⁵

Nidap heeft in 2025 in opdracht van HAS green academy vacatureonderzoek gedaan naar de Ad Groene Leefomgeving. Het doel van de analyse was om de omvang van de arbeidsmarktbehoefte te kwantificeren in termen van aantallen vacatures waarvoor afgestudeerden in aanmerking komen. Ook geeft de vacatureanalyse een beeld van de ontwikkeling van deze arbeidsmarkt over de afgelopen jaren, op een fijnmaziger niveau dan ROA-data. De methode is beschreven op p19-20 van de vacatureanalyse. De vacatures zijn ingedeeld naar 51 categorieën en verdeeld in een kerngroep en een randgroep. Een samenvatting van de uitkomst luidt;

- Er is een sterk groeiende arbeidsmarktvrage gevonden; in vrijwel alle categorieën op alle opleidingsniveaus is een groei zichtbaar in de groep kernvacatures (p4).

¹¹ Groenpact (2025) Kennis en Kracht; de toekomst van instroom in Groen, Grond en Infrastructuur. Reeks interviews over trends, uitdagingen en kansen in de sector.

¹² Cumela is de brancheorganisatie voor groen, grond en infra

¹³ Groenpact (2025) Kennis en Kracht; de toekomst van instroom in Groen, Grond en Infrastructuur. Reeks interviews over trends, uitdagingen en kansen in de sector.

¹⁴ Groenpact (2021) De Groene Monitor; Reflectie ROA Onderzoek 31 maart 2021. 'Naar een arbeidsmarktmonitor voor de groene sector'

¹⁵ Nidap (2025) Rapportage vacature-analyse Ad Groene Leefomgeving.

- De groei van het aantal Ad vacatures is relatief groter (+124%) dan de groei op mbo-niveau (+12%) en op hbo-niveau (+90%) (p4 en p8).
- In de afgelopen 5 jaar is een duidelijke groeiende trend waarneembaar in het aantal vacatures op Ad niveau; van 445 naar 1.343 vacatures (p4 en p7).
- Ook binnen de regio Venlo groeide het aantal Ad-vacatures sterk; van 92 in 2020-2021 naar 227 in 2024-2025. 22% van de kernvacatures is uitgezet in de regio Venlo. De regio Venlo is hierbij gedefinieerd als de arbeidsmarktregio's rondom Venlo; inclusief de arbeidsmarktregio 'Zuid-Limburg' (p4, p10 en p11).
- Er is in absolute zin, gemeten over vijf jaar, veel vraag op Ad-niveau naar projectleiders (940 vacatures), adviseurs (1126 vacatures) en functies op het gebied van 'toezicht en vergunningen' (825 vacatures).

j. Arbeidsmarktrapportage 2025 door Nidap¹⁶

Nidap heeft in 2025 in opdracht van HAS green academy werkgeversonderzoek naar de behoefte aan de opleiding Ad Groene Leefomgeving verricht. Door gebruik te maken van een selecte steekproef is een online werkgeversenquête afgenomen onder op LinkedIn gevonden respondenten (p6). Alleen respondenten met verantwoordelijkheid in het aannemen van personeel zijn gevraagd naar hun inschatting t.b.v. de benodigde fte (p6, 7, 8). De respondenten zijn gevraagd naar hun behoefte in de twee, bij de Ad Groene Leefomgeving, horende specialisaties; ecologie en groene leefomgeving, verdeeld over de behoefte voor de komende 5 jaar en de behoefte voor de komende 10 jaar. De samenvatting in tabel 2 laat zien dat door 36 respondenten voor beide specialisaties de komende 5 jaar een aanzienlijke behoefte is geuid; voor ecologie 97,5 tot 113,5 fte (p39) en voor groene leefomgeving 69-76 fte (p43).

Tabel 2. Resultaten werkgeversonderzoek NIDAP naar behoefte aan nieuwe medewerkers met de opleiding Ad Groene Leefomgeving.

N=36	Ecologie		Groene leefomgeving	
Behoefte aan afgestudeerden	Aantal bedrijven met behoefte	Behoefte aan nieuwe medewerkers in fte	Aantal bedrijven met behoefte	Behoefte aan nieuwe medewerkers in fte
Middellange termijn; van 2025 tot 2030	25	97,5 tot 113,5 fte	23	69-776 fte
Lange termijn; van 2030 tot 2035	27	135,5-149,5 fte	26	98-106 fte

¹⁶ NIDAP (2025) Rapportage werkgeversonderzoek, Ad-opleiding Groene leefomgeving

Verder blijkt uit de resultaten van de enquête;

- Driekwart van de onderzochten organisaties wil de komende jaren nieuwe werknemers aannemen op mbo- of hbo-niveau (p12).
- De uitbreidingsbehoefte zit vooral bij ecologen, projectleiders en ecologisch veldwerkers (p12).
- Op mbo/hbo niveau worden in absolute aantallen de behoefte aan de volgende beroepen het meest vaak aangegeven; ecologisch veldwerkers, ecologen, projectleiders, beheerders stedelijk groen (p13).
- De in de opleiding voorgenomen aan te leren vaardigheden sluiten goed aan bij de behoefte van het werkveld (p19). De score bij de vaardigheden opgeteld voor de score belangrijk en zeer belangrijk;
 - 97% analyseren van ecologische en milieukundige data....
 - 93% bruikbare data (zoals GIS) toepassen bij projecten
 - 84% met kennis van ecologie, beplanting, civiele techniek en gebiedsinrichting een projectrol vervullen in een advies- of uitvoeringstraject
 - 83% rapportages opstellen over onderzoeksbevindingen...
 - 81% vertalen van beleid en advies naar praktische groene inrichtingsoplossingen.
 - 78% verzamelen van data over ecosystemen en flora & fauna...

k. Werkgeversenquête 2022 door Lexnova¹⁷.

Voor de in 2024 gestarte opleiding Ad Groene Leefomgeving in Den Bosch is in december 2022 een arbeidsmarktrapportage opgeleverd. NB de werktitel voor de opleiding was destijds Ad Verbeteraar van de Leefomgeving en is gewijzigd naar Ad Groene Leefomgeving. Door middel van een online enquête is door Lexnova kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder werkgevers.

Onder deze groep is gemeten hoe groot de belangstelling voor afgestudeerden de Ad Verbeteraar van de Leefomgeving is en hoe over de opzet en inhoud van de opleiding wordt gedacht. In totaal hebben 104 werkgevers deelgenomen aan het onderzoek.... Uit de enquête komt naar voren dat de Ad-opleiding aanspreekt bij het werkveld. Zo geeft het overgrote merendeel van de potentiële werkgevers aan de inhoud en de opzet van de opleiding (zeer) aansprekend te vinden (86%). Sterke punten zijn met name de focus op verschillende groene en ecologische aspecten, de combinatie tussen theorie en praktijk, het kunnen vertalen van de theorie naar de praktijk en dit naar anderen communiceren, de brede focus en de integrale benadering. (p32)... In absolute aantallen is door 50 van de 104 werkgevers (48%) aangegeven dat zij in de komende twee jaar op hun eigen vestiging behoefte hebben aan nieuwe medewerkers in loondienst met een Ad Verbeteraar van de Leefomgeving. Zij geven aan in totaal minimaal 162 en maximaal 379 medewerkers nodig te hebben in de komende twee jaar (p. 33). Opgeteld (met de beschreven

¹⁷ Lexnova (december 2022). Arbeidsmarktpotentieel Ad Verbeteraar van de Leefomgeving. Deelrapportage: werkgeversenquête

behoefte van werkgevers met meerdere vestigingslocaties) *komt de totale behoefte aan nieuwe medewerkers in loondienst met een afgeronde Ad Verbeteraar van de Leefomgeving op de eigen en andere vestigingslocaties uit Lexnova Marktonderzoek (p34).*

Alhoewel het onderzoek iets ouder is dan 2 jaar is het ons inziens wel een indicatie dat er veel arbeidsmarktbehoefte is aan afgestudeerden met het profiel Ad Groene Leefomgeving. De methode van het onderzoek is beschreven op p. 5 en 6 van het hoofdrapport. In de bijlagenrapportage¹⁸ staan alle open antwoorden van de respondenten weergegeven.

I. ROA gegevens uit het Arbeidsmarktinformatiesysteem - ROA – opleidingstype en beroepsgroep

Het ROA biedt actuele arbeidsmarktprognoses op basis van opleidingstypes. De Ad Groene Leefomgeving richt zich op het verbeteren en inrichten van de groene ruimte. De opleiding bevindt zich op het snijvlak van groene ruimte/ landbouw/ biologie en bouw/ ruimtelijke planning/ geografie.

- Het opleidingstype 'bachelor bouwkunde, civiele techniek en architectuur', is van toepassing omdat ROA hierin tevens de verwante opleidingen Ad Tuin- en Landschapsinrichting, B Landschapsarchitectuur en ruimtelijke planning, B Geografie, Planologie en Milieu, B Landscape and Environment Management, B Ruimtelijke Ontwikkeling, B Tuin- en Landschapsinrichting, B Ruimtelijke Ordening en Planologie, B Management van de Leefomgeving classificeert. Voor dit opleidingstype wordt een groot toekomstig knelpunt in de personeelsvoorziening verwacht in 2028, zie ook tabel 3.

- Ook het opleidingstype 'bachelor landbouw, biologie en biochemische technologie' is van toepassing. Onder dit opleidingstype classificeert ROA tevens de opleidingen Ad Duurzaam Bodembeheer (niet actief), Ad Land- en Watermanagement, en de verwante bacheloropleidingen B Toegepaste biologie, en zijdelings verwante opleidingen B Environmental Sciences, B Land en Watermanagement, B International Land and Water Management. De B Toegepaste Biologie is verwant doordat zij een uitstroomrichting ecologie hanteren. Ecologie is ook een specialisatie binnen de Ad Groene Leefomgeving.

¹⁸ Lexnova (2022) Bijlagenrapportage; open antwoorden bij arbeidsmarktrapportage Ad Verbeteraar van de Leefomgeving.

Tabel 3: Arbeidsmarktprognoses relevante opleidingstype tot 2028 (ROA, geraadpleegd op 18 maart 2025)

Bachelor	Arbeidsmarktprognose variabele	Indicator	Aantal	Typering
Bouwkunde, civiele techniek en architectuur				
	Verwachte uitbreidingsvraag tot 2028		500	Laag
	Verwachte vervangingsvraag tot 2028		23800	Hoog
	Verwachte baanopeningen tot 2028		24300	Hoog
	Verwachte instroom van schoolverlater tot 2028		15200	Gemiddeld
	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028	0,96		Groot
	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028	0,96		Goed
Bachelor	Arbeidsmarktprognose variabele	Indicator	Aantal	Typering
Landbouw, biologie en biochemische technologie				
	Verwachte uitbreidingsvraag tot 2028		400	Laag
	Verwachte vervangingsvraag tot 2028		11300	Gemiddeld
	Verwachte baanopeningen tot 2028		11700	Gemiddeld
	Verwachte instroom van schoolverlater tot 2028		13500	Gemiddeld
	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028		1.05	Enige
	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028		1.05	Redelijk

ROA – beroepsgroepen

Het ROA biedt tevens actuele arbeidsmarktprognoses op basis van beroepsgroepen. Voor de afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving kijken we met name naar de beroepsgroep hoveniers, tuinders en kwekers. De beroepsgroep is eerder door het CDHO ten dele relevant geacht doordat beroepen binnen deze beroepsgroep gericht zijn op het inrichten van de groene leefomgeving. Afgestudeerden komen echter niet in aanmerking voor de in deze beroepsgroep opgenomen beroepen als tuinders en kwekers. Het ROA verwacht enig knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening in 2028 (zie tabel 4). Dit duidt op een gunstige arbeidsmarktprognose voor de afgestudeerde Ad'ers Groene Leefomgeving.

Tabel 4: Arbeidsmarktprognose en beroepsgroep, (ROA, geraadpleegd op 18 maart 2025)

Beroepsgroep	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Typering
Hoveniers tuinders en kwekers			
	Verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	1300	Gemiddeld
	Verwachte vervangingsvraag tot 2028	18100	Erg hoog
	Verwachte baanopeningen tot 2028	19400	Hoog
	ITKB toekomstige knelpunten beroepsgroep in 2028	0,892	Enige

m. UWV rapporten

De Ad-opleiding Groene Leefomgeving richt zich op het verbeteren van de groene leefomgeving. Uit diverse hieronder beschreven UWV bronnen (I-VI) blijkt dat er in diverse, bij de Ad Groene Leefomgeving horende, beroepen en beroepsrollen sprake is van moeilijk vervulbare vacatures. Dit is een indicatie dat er ook behoefte is aan afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving.

I. UWV-kansrijke beroepen¹⁹

Het UWV brengt periodiek in kaart. In de meest recente uitgave worden enkele kansrijke beroepen genoemd die raakvlakken hebben met de Ad Groene Leefomgeving. Het gaat om de volgende beroepen onder de categorie '*landbouw, natuur en milieu*':

- (Voorman) hoveniers / groenonderhoud, boomverzorgers
- (Vakbekwaam) medewerkers boomkwekerij
- Medewerkers bos- en natuurbeheer, ecologie

Het gaat om de volgende beroepen onder de categorie '*overheid*':

- Landschapsarchitecten
- Beleidsadviseurs ruimtelijke ordening/ planologie

¹⁹ UWV, 2024. Kansrijke beroepen. Vindplaats; [UWV Kansrijke beroepen 2024-2025](#)

Het UWV publiceert naast landelijke kansrijke beroepen ook overzichten van de kansrijke beroepen per arbeidsmarktregio²⁰. Tabel 5 biedt een weergave van kansrijke relevante beroepen per regionale arbeidsmarktregio. In alle relevante arbeidsmarktregio's wordt het beroep '(voorman) hoveniers/ groenonderhoud, boomverzorgers, greenkeepers' en het beroep beleidsadviseurs ruimtelijke ordening/ planologie aangemerkt als kansrijk.

Tabel 5. Kansrijke beroepen per arbeidsregio.

	Noord Limburg	Noord- Oost Brabant	Rijk van Nijmegen	Midden Limburg	Helmond de Peel
(Voorman) hoveniers / groenonderhoud, boomverzorgers, greenkeepers (landbouw, natuur en milieu)	x	x	x	x	x
Beleidsadviseurs ruimtelijke ordening/ planologie (overheid)	x	x	x	x	x
(Vakbekwaam) medewerkers boomkwekerij (landbouw, natuur en milieu)		x			
Landschapsarchitecten (overheid)		x			

In de volgende UWV-rapporten zijn tevens verwijzingen gevonden die de behoefte aan de Ad Groene Leefomgeving onderschrijven;

II. UWV-Agrarische en groene sector in beeld²¹

Op p. 5 van het rapport wordt geschetst dat de sector zich moet voorbereiden op extreem weer en andere risico's van klimaatverandering. Op p8 bij 'Kansen op werk' staat beschreven dat er *'vooral bij hoveniers en groenvoorzieners sprake is van moeilijk vervulbare vacatures. Volgens de conjunctuurenquête van CBServaart de helft van de ondernemers in deze deelsector belemmeringen in de bedrijfsvoering door een gebrek aan personeel. In de samenleving is er een toenemende interesse voor groen als oplossing voor problemen als hittestress, verlies aan biodiversiteit en opvang van piekbelasting bij extreme buien. Daardoor neemt de vraag naar hoveniers, groenvoorzieners en boomverzorgers toe. Dit betekent dat de kansen op werk bij dit soort beroepen goed zijn'*.

Op p9 worden de kansen beschreven vanuit diverse mbo-opleidingen. De mbo-4 opleiding 'adviseur leefomgeving' staat genoemd in de tabel die weergeeft bij welke groene opleidingen de kansen op werk voldoende tot goed zijn voor jongeren die een opleiding starten.

N.a.v. het rapport publiceerde het UWV eind maart 2023 het artikel 'Kansen in de agrarische en groene sector'²² op haar website en stalt daarin: *"In de agrarische en groene sector is veel*

²⁰ UWV (2024). Overzicht kansrijke beroepen per arbeidsmarktregio. Vindplaats: <https://www.werk.nl/arbeidsmarkt/informatie/kansen-arbeidsmarkt/regionale-kansrijke-beroepen>

²¹ UWV (2023) Agrarische en groene sector in beeld

²² UWV (2023) Kansen in de agrarische en groene sector

behoefte aan hoveniers, groenvoorzieners en boomverzorgers. Hetzelfde geldt voor tractorchauffeurs, loonwerkers en landbouwmachinisten. Door schaalvergroting en technologische ontwikkeling neemt ook de vraag naar technisch geschoold personeel toe”.

III. UWV-Publicatie Klimaatbanen in de gebouwde omgeving²³

Ook de publicatie 'klimaatbanen in de gebouwde omgeving' is van toepassing. De publicatie beschrijft welke vakmensen nodig zijn om de klimaatdoelen te halen. Op p. 5 van 13 staat vermeld dat de *behoefte aan professionals breder is dan alleen technici. Om het transitieproces te laten slagen blijkt draagvlak onder bewoners een essentiële factor. Dit maakt het belangrijk te investeren in bewustwording, advisering en ontzorging van eigenaren en bewoners. Bewonersparticipatie is daar een belangrijk onderdeel van. Daarvoor zijn mensen nodig als communicatieadviseurs en gebiedsregisseurs. Binnen gemeenten zorgen beleidsmedewerkers ruimtelijke ordening voor de planvorming en uitvoering van grote projecten. Deze rollen vragen een basiskennis van energietransitie, warmtetechnieken en aardgasvrije oplossingen in de gebouwde omgeving.* Bewonersparticipatie via communicatieadviseurs en gebiedsregisseurs is onderdeel van het onderwijsprogramma van de Ad Groene Leefomgeving.

IV. UWV spanningsindicator

De spanningsindicator²⁴ van het UWV is een momentopname en een indicator van de ruimte op de arbeidsmarkt voor een beroepsgroep. Ruimte wordt door het UWV gedefinieerd vanuit het werkgeversperspectief. Krapte betekent dat in verhouding tot het aantal kortdurend werkzoekenden veel openstaande vacatures zijn: werkgevers hebben meer moeite om geschikte werknemers te vinden. Zo betekent een spanningswaarde van 2 dat er twee keer zoveel openstaande vacatures zijn als kortdurend werkzoekenden. De waarde van de spanningsindicator is ingedeeld in vijf categorieën: zeer ruim, ruim, gemiddeld, krap en zeer krap. De indeling en typering zijn als volgt:

- 0,06 tot 0,25: zeer ruim;
- 0,25 tot 0,67: ruim;
- 0,67 tot 1,50: gemiddeld;
- 1,50 tot 4,00: krap;
- 4,00 tot en met 16,00: zeer krap.

Onderstaande tabel 6 toont de landelijke spanningswaarden voor de beroepsgroep 'Hoveniers, tuinders en kwekers'. Deze beroepsgroep is relevant doordat afgestudeerden Ad Groene Leefomgeving in deze beroepen werkzaam kunnen zijn; als hovenier doordat zij de groene ruimte kunnen inrichten en beheren. De arbeidsmarktspanning voor de beroepsgroep hoveniers, tuinders en kwekers varieert van krap tot zeer krap. De regionale krapte is groter dan de landelijke krapte en is overwegend zeer krap. De grote krapte aan de beroepsgroep hoveniers is een indicatie dat er ook veel behoefte is aan afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving

²³ UWV (2022) Publicatie 'Klimaatbanen in de gebouwde omgeving'

²⁴ UWV (2024) Dashboard Spanningsindicator

Tabel 6: Relevante beroepsgroepen: landelijke en regionale spanningsindicator (UWV, geraadpleegd 4 maart 2025)

BRC-groep		Q1 2022	Q2 2022	Q3 2022	Q4 2022	Q1 2023	Q2 2023	Q3 2023	Q4 2023	Q1 2024	Q2 2024	Q3 2024
Hoveniers, tuinders en kwekers	Landelijk	2,37	4,46	4,04	2,40	3,01	5,17	5,12	2,52	2,46	3,73	3,76
Hoveniers, tuinders en kwekers	Regionaal; Noord-Limburg, Midden-Limburg, Helmond- de Peel, Noordoost-Brabant, Rijk van Nijmegen	3,65	6,22	5,62	4,13	3,37	8,30	7,18	3,93	3,93	4,61	6,42

n. Nationaal Groeifonds

Het kabinet heeft in 2022 ruim 26 miljoen euro uit het Nationaal Groeifonds gereserveerd voor de vergroening van bedrijventerreinen. De titel van het onderzoeksprogramma is genaamd *'Werklandschappen van de Toekomst'*²⁵. *Er worden Green Deals gesloten met 6 provincies en een groot aantal gemeenten. Beoogd resultaat is dat in 2017 minimaal 1000 bedrijventerreinen zich hebben aangesloten.*

*Twaalf bedrijventerreinen in Nederland worden als eerste klaargestoomd tot inspirerende werklocaties voor de toekomst. De bedrijventerreinen die door de commissie zijn geselecteerd, liggen in de provincies Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Gelderland*²⁶.

Bedrijventerreinen vormen een belangrijk deel van het bebouwde, verharde oppervlak. Doordat er weinig groen is zijn ze extra gevoelig voor de effecten van klimaatverandering en passen in toenemende mate niet meer bij deze tijd. Werklandschappen van de Toekomst wil bedrijventerreinen daarom grootschalig transformeren in toekomstbestendige 'werklandschappen' en daarmee een 'nieuw normaal' creëren. Bedrijventerreinen moeten worden getransformeerd naar groene, gezonde, energie-efficiënte en klimaatbestendige werklandschappen van de toekomst. De overheid creëert met deze bijdrage extra vraag waardoor de arbeidsmarktkrapte in de groene sector toeneemt. De voorgenomen Ad gaat ook in op de context bedrijventerreinen bij het aanleren van de vergroeningsopgave en is daardoor een antwoord op deze arbeidsmarktkrapte.

o. Colland Arbeidsmarkt

Colland Arbeidsmarkt is het opleidings- en ontwikkelingsfonds voor de groene en agrarische sector. Colland publiceert tweejaarlijks een actueel beeld van de arbeidsmarkt, ter ondersteuning van de

²⁵ Nationaal Groeifonds, overzicht lopende projecten, thema landbouw en leefomgeving.

²⁶ Werklandschappen van de toekomst. Nieuws; Twaalf bedrijventerreinen klaargestoomd tot eerste werklandschappen van de toekomst <https://www.werklandschappen.nl/nieuws/twaalf-bedrijventerreinen-klaargestoomd-tot-eerste-werklandschappen-van-de-toekomst/>

beleidsdiscussies rondom de groei van de agrarische en groene sector. Het meest recente rapport is uit 2024. In het rapport²⁷ onder de kop *vacatures* geeft het onderzoek verder aan dat er in 2023 3.450 vacatures in de sector hoveniers en groenvoorziening waren. *In de sectoren Hoveniers, Open teelten boomkwekerij en Groen, Grond en Infrastructuur geldt dat relatief de meeste vacatures moeilijk vervulbaar zijn.* Het totaal aantal verwachte vacatures voor 2024 ligt ongeveer gelijk aan het aantal uitgezette vacatures in 2023. Als economisch vooruitzicht meldt het rapport²⁸ *‘De sectoren binnen agrarisch en groen die meer gericht zijn op dienstverlening, zoals hoveniers en groen, grond en infrastructuur, zullen vermoedelijk meeprofiteren van de algehele groei van de dienstverlenende sector. Tenslotte blijft het aantrekkelijk te investeren in verduurzaming’.* Alhoewel afgestudeerden Ad Groene Leefomgeving een hoger beroepsniveau hebben dan hoveniers is de toename aan vacatures voor hoveniers wel een indicatie voor de arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving.

²⁷ Colland Arbeidsmarkt (2024) <https://collandarbeidsmarkt.incijsers.nl/dashboard/colland-rapport/profiel-van-de-sector>

²⁸ Colland Arbeidsmarkt (2024) <https://collandarbeidsmarkt.incijsers.nl/dashboard/colland-rapport/sector-in-perspectief>

p. Trendrapport Voedsel, Groen en Gastvrijheid (S-BB)

In een door S-BB uitgebrachte online trendrapport zijn een drietal interessante beschrijvingen te onderscheiden. Allereerst wordt in het hoofdstuk over economische ontwikkelingen²⁹, de economische en arbeidsmarktsituatie in de groene sector geschetst. In 2019 waren er in totaal circa 17.650 vacatures voor werknemers op de loonlijst in de agrarische en groene sector. Vacatures voor oogstmedewerker (27%), productiemedewerker (16%) en hovenier/groenvoorziener (11%) vertegenwoordigen samen ruim de helft van alle vacatures voor werknemers op de loonlijst. Bij hoveniers is meer dan de helft van de vacatures bovendien moeilijk vervulbaar: ze staan langer dan drie maanden open.

Ten tweede wordt in het hoofdstuk over 'duurzame wereld' de onderwerpen klimaatadaptatie en biodiversiteit nader toegelicht³⁰. T.a.v. klimaatadaptatie moeten hoveniers *particulieren, bedrijven en overheden informeren en enthousiasmeren om te kiezen voor klimaatadaptieve maatregelen*. Het gaat daarbij niet alleen om communicatieve maar ook om adviserende vaardigheden (te vinden onder de kop 'impact van klimaatadaptatie op het werkveld'/ groene sector/ groene ruimte).

"Groen is essentieel voor een klimaatbestendige en duurzame omgeving. Groen, specifiek in de stad, is een heel effectieve maatregel voor het terugdringen van het hitte-effect: het verkoelt in warme periodes en kan neerslagpieken opvangen. [...] Daarnaast verbetert groen het milieu, zorgt het voor een rijke biodiversiteit, vermindert het luchtvervuiling, zorgt het voor waterberging en dempt het geluidshinder. [Verder] is er een aangetoond positief effect op de gezondheid en sociale verbindingen van mensen die in een groene omgeving wonen, werken en recreëren. Veel gemeenten, architecten, stedenbouwkundigen en projectontwikkelaars zien de waarde en de mogelijkheden van dak- en gevelgroen. Verschillende gemeenten stimuleren hun inwoners om zelf een groene stap te maken." (te vinden onder de kop 'Wat verandert er'/ Groene sector/ groene ruimte)

Ten derde wordt tevens in het hoofdstuk over 'duurzamere wereld' het onderwerp biodiversiteit beschreven³¹

- Om biodiversiteit te herstellen, moeten 'oude landschapselementen', zoals elzensingels in veengebieden, heggen in het rivierenland en akkerbloemen langs graanvelden, terugkeren in het landschap (te vinden onder de kop 'wat houdt het in?').

Tijdens bermbeheer is er meer aandacht voor biodiversiteit. Ook het op een andere manier uitvoeren van sloot- en baggerwerkzaamheden kan bijdragen aan het verminderen van verschraling van de berm. Je moet de werkzaamheden daarvoor goed op elkaar afstemmen. Door ecologisch bermbeheer krijgen verschillende gewassen en plantsoorten, zoals nectarrijke planten

²⁹ Samenwerkingsorganisatie Onderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid Vindplaats; <https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/economische-ontwikkelingen/groen/>

³⁰ Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid. <https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/groen/duurzame-wereld/klimaatadaptie/>

³¹ Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid. <https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/groen/duurzame-wereld/biodiversiteit/>

en waardplanten, kans om in de berm te bloeien en als voedsel voor bestuivers te dienen (te vinden onder de kop 'wat verandert er?').

Steeds meer berm- en waterbeheerders zoals gemeenten, waterschappen en dergelijke vragen nu om ecologisch beheer. Daarvoor wordt steeds meer specifieke kennis van ons verwacht, die primair niet tot onze deskundigheid behoorde. Er is een ecooloog nodig die kan inschatten waar we wel en niet kunnen maaien. GPS en GIS technologie helpt ons dit makkelijk en efficiënt uit te voeren."

Een levende tuin is fiscaal aantrekkelijk gemaakt. Investeringsaanpak die aantoonbaar bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit komen sinds 1 januari 2015 in aanmerking voor investeringsaftrek.

Als impact van deze ontwikkeling op het werkveld wordt genoemd dat 'kennis over biodiversiteit noodzakelijk is' en 'Meer specifiek vraagt groen in de stad andere competenties van bijvoorbeeld hoveniers'.

Afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving kunnen bij uitstek bijdragen aan het vergroenen van de omgeving, het betrekken van bewoners en het vergroten van de biodiversiteit.

q. Regio Deals

In de diverse Regio Deals werken het Rijk en Regio aan de brede welvaart en leefbaarheid, doordat Het Rijk investeert in regionale plannen. Bij veel Regio Deals wordt er geïnvesteerd in het verbeteren van de leefomgeving. Dit is een indicatie dat er behoefte is aan professionals van de Ad Groene Leefomgeving.

- De Regio Deal Noordoost Brabant³² richt zich op drie pijlers (p15):

1. *Goed leven – verbeteren van het leefklimaat*
2. *Fijn wonen – slim inrichten van de leefomgeving*
3. *Anders werken – ontwikkelen van een economisch perspectief*

De Ad Groene Leefomgeving sluit met name aan bij de tweede pijler. Onder deze pijler streven partijen uit de Regio Deal onder andere naar:

"[...] De herschikking van vrijgekomen gronden zorgt voor vitalisering van het buitengebied en verbetering van de leefbaarheid. Een regio met een toekomstbestendige keten van boer tot bord die weer in balans is met mens, dier en omgeving. De regio wil hierin een voorbeeld zijn met haar nationaal erkende proeftuin in de Peel waar boeren de ruimte krijgen om de omslag te maken naar kringlooplandbouw. In de regio is de opgewekte energie duurzaam en stad en land klimaatrobust. De goede kwaliteit van lucht, water en bodem vormen de basis voor een fijn en gezond woon- en (ver)blijfklimaat in de regio."
(p11)

- De Regio Deal Noord-Limburg³³ is getiteld 'Noord-Limburg op weg naar de gezondste regio'. Greenport Venlo draagt bij aan de doelstellingen van de Regio Deal Noord-Limburg door het creëren van werkgelegenheid, het ontwikkelen van duurzame bedrijventerreinen

³² Regio Deal Noordoost-Brabant. Leefbaarheid en brede welvaart in Noordoost-Brabant met goed leven, fijn wonen en anders werken

³³ Regio Deal Noord-Limburg. Noord-Limburg op weg naar de gezondste regio.

en het verbeteren van de natuurlijke omgeving. De gezamenlijke inspanningen van het Rijk, de provincie en regionale gemeenten zorgen voor een geïntegreerde aanpak om van Noord-Limburg een aantrekkelijke regio te maken voor zowel inwoners als ondernemers. Greenport Venlo heeft de ambitie de gezondste regio van Nederland te worden. Het deelprogramma 'Ruimte' sluit goed aan bij de Ad Groene Leefomgeving. Met investeringen uit de Regiodeal Noord-Limburg wordt samengewerkt om talenten te behouden voor de regio. Door deze ontwikkelingen zal de vraag naar hoger opgeleide groene professionals alleen maar toenemen.

- De Regio Deal Midden-Limburg³⁴ heeft met name de 'opgave 2; Landschap en klimaatadaptatie' waar de Ad Groene Leefomgeving op kan worden ingezet (p3). De Regio Deal Arnhem-Nijmegen³⁵ beschrijft drie programmalijnen, het vergroenen van de leefomgeving draagt bij aan het verwezenlijken van alle drie de programmalijnen;
 1. Gezond leven, door preventie, nieuwe zorgconcepten en gezonde leefomgeving;
 2. Toekomstbestendig wonen, door verduurzaming en versnelling van het woningaanbod en meer circulair, conceptueel en klimaatadaptief bouwen;
 3. Sterke bedrijvigheid, door meer circulaire verdienmodellen en toekomstbestendige werklocaties.

Bovengenoemde doelstellingen van Regio Deals rondom Venlo staan in relatie met de behoefte aan professionals Ad Groene Leefomgeving doordat deze professionals kunnen bijdragen aan de doelstellingen.

9. Noodzaak tot start nieuwe vestigingsplaats (art. 6 lid 1 sub b in samenhang met lid 3)

De Ad Groene Leefomgeving in Venlo is een aanvullende vestigingsplaats op de per september 2024 gestarte, gelijknamige Ad-opleiding in Den Bosch.

De landelijke arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de Ad Groene Leefomgeving is groot, zo beargumenteerden we eerder in dit dossier door te verwijzen naar het vacatureonderzoek, arbeidsmarktonderzoeken en deskresearch. Om meer studenten aan te trekken is het noodzakelijk dat deze opleiding op meer plaatsen in Nederland kan worden gevolgd. Uit het onderzoek rondom de vestigingsplaats blijkt zowel uit het vacatureonderzoek, arbeidsmarktonderzoeken en uit paragraaf j (arbeidsmarktrapportage door Nidap), paragraaf IV (de regionale spanningsindicator) en q. de Regio Deals rondom Venlo, dat ook de regio Venlo behoefte heeft aan deze opleiding.

Venlo ligt ongeveer 100 km van Den Bosch vandaan en is hierdoor een welkome aanvulling op de landelijke spreiding. We hopen hiermee studenten uit Limburg en Gelderland aan te trekken en in te laten stromen in de opleiding.

³⁴ Regio Deal Midden-Limburg.

³⁵ Regio Deal Arnhem Nijmegen.

De Ad Groene Leefomgeving te Venlo is een aanvulling op het landelijk bestaande opleidingsaanbod doordat er slechts één andere landelijke verwante Ad-opleiding is, namelijk de Ad Tuin- en landschapsinrichting te Velp. Velp ligt ten Noord-Oosten van Arnhem in de provincie Gelderland. Velp ligt 100 km van Venlo.

Aanvulling op eigen en landelijk aanbod

Het is niet mogelijk de gewenste ontwikkeling te realiseren binnen het bekostigd aanbod van andere hogescholen doordat de andere groene hogescholen Aeres en Van Hall Larenstein, een ander verzorgingsgebied hebben en de grijze hogescholen geen groen profiel hebben. De grijze hogescholen hebben geen curricula die aansluiten bij de doelstellingen van deze Ad-opleiding.

10. Aansluiting instellingsprofiel (art. 6 lid 1 sub b in samenhang met lid 4)

De Ad Groene Leefomgeving past goed bij het groene instellingsprofiel van HAS green academy. HAS green academy is dé kennisinstelling waar iedereen met hart voor het groene domein zich voortdurend kan ontwikkelen om optimaal bij te dragen aan een toekomst met genoeg gezond voedsel in een groene, gezonde leefomgeving. HAS green academy wil deze opleiding in Venlo verzorgen omdat het nauw aansluit bij de landelijke en regionale arbeidsbehoefte en bij de unieke Brightland Campus Greenport³⁶ regio Venlo. De nieuwe opleiding sluit aan bij de expertise 'future farming' vanuit Brightlands Campus Greenport Venlo. De opleiding versterkt het kennisecosysteem rondom Brightlands door onderwijs en onderzoek in de agrosector. Studenten zullen tijdens hun opleiding stagelopen bij de deelnemende bedrijven van de Campus en op deze wijze het kennisecosysteem versterken. Ook liggen er kansen en uitvoeringsmogelijkheden voor de opleiding op het gebied van (beroeps-)opdrachten het unieke herinrichtingsproject van een voormalig veilingterrein³⁷ in Venlo. Tenslotte sluit de Ad Groene Leefomgeving ook aan bij het Zuid-Limburgse project Ecobiose³⁸, een initiatief van onderwijsinstellingen bedrijven en overheden om te zorgen voor een natuurinclusieve toekomst in Zuid-Limburg.

HAS Instellingsplan³⁹

HAS green academy heeft in haar instellingsplan acht ambities geformuleerd, waarbij de ontwikkeling van de Ad Groene Leefomgeving aanhaakt bij de volgende ambities:

- **Ambitie 1.** "We maken scherpere keuzes op basis van onze missie; Alles wat we doen, moet optimaal bijdragen aan een toekomst met genoeg gezond voedsel in een gezonde leefomgeving". De Ad Groene Leefomgeving draagt hieraan bij doordat het vergroenen van de leefomgeving de context is van de opleiding, wat bijdraagt aan een gezonde leefomgeving.

³⁶ Vindplaats; [Brightland Campus Greenport Venlo](#)

³⁷ Vindplaats; [Home - Veilingterrein Venlo](#)

³⁸ Vindplaats [Ecobiose - Over Ecobiose en Yuverta](#)

³⁹ HAS (2024) Instellingsplan HAS green academy 2024-2027. Ontwikkelen met hart voor het groene domein: een verbindend perspectief

- Ambitie 2. "We bouwen ons onderwijs-portfolio verder uit; Een Leven Lang Ontwikkelen en Leren is hierbij ons uitgangspunt." Middels de Ad Groene Leefomgeving in Venlo wordt een andere doelgroep aangesproken.
- Ambitie 4. "We verstevigen de samenwerking met partners en werkveld; In onze samenwerkingsrelaties en allianties versterken wij de ander en de andere partijen ons. We worden nog ondernemender in onze samenwerking. We zijn ons bewust van onze plek in de regio en de verbindingen met anderen en ontwikkelen nieuwe manieren van samenwerken. De gemaakte afspraken in de Europese Green Deal zijn hierbij leidend." De Ad Groene Leefomgeving is onlosmakelijk verbonden met het werkveld. Dit is te zien aan de grote arbeidsmarktbehoefte welke gepresenteerd is in hoofdstuk 8. Het curriculum van de opleiding is dusdanig opgebouwd dat een hechte samenwerking met het werkveld vanzelfsprekend is, door de afwisselende weekinvulling met binnenschoolse beroepsopdrachten, buitenschoolse lintstage en diverse excursies naar voorbeeldprojecten.
- Ambitie 8. "We verbeteren onze positionering en zichtbaarheid. Huidige en potentiële partners (studenten, professionals, instellingen, bedrijven, alumni) moeten direct herkennen waarvoor ze bij ons terecht kunnen. Een echt communicatieve HAS green academy positioneert zich anderzijds als een goede luisteraar en kijker die de behoeften van de markt en individuen herkent."

Onderzoeksprogramma

Het onderzoeksprogramma van de HAS green academy⁴⁰ richt zich tot 2030 op drie zwaartepunten: 1) Gezonde voedselproductie; 2) Gezonde voeding en gezond leven; en 3) Gezonde leefomgeving. De gewenste ontwikkeling van de Ad Groene Leefomgeving sluit aan bij met name zwaartepunten 2 en 3 van het onderzoeksprogramma. Achtereenvolgens beschrijven we kort de zwaartepunten.

1. Gezonde voedselproductie. Het thema gezonde voedselproductie heeft betrekking op de hele voedselketen; thema's zoals kringlooptlandbouw, bodem, reductie voedselverspilling, eiwittransitie, nieuwe voedselsystemen, ketenontwikkeling, verdienmodellen en ondernemerschap in de primaire sector hebben hierin een plek.

2. Gezonde voeding en gezond leven. Het thema gezonde voeding en leven gaat enerzijds over nutriënten, gezonde voedingsmiddelen en -diëten en haakt anderzijds ook aan inrichtingsvraagstukken die gerelateerd zijn aan mentale en fysieke gezondheid. Door beide vraagstukken te combineren dragen we bij aan een gezond leven. Het gaat hier over thema's zoals doelgroepenvoeding, inhoudsstoffen, groente en fruitconsumptie en de waarde van groen.

3. Gezonde leefomgeving. Binnen het thema gezonde leefomgeving onderzoeken we hoe de verschillende vraagstukken zich ruimtelijk tot elkaar verhouden en gemeenschappelijke oplossingen in zich hebben. Thema's die aan bod komen hebben te maken met de kracht van biodiversiteit,

⁴⁰ HAS green academy (2021) Onderzoeksvisie

veerkracht als het gaat om klimaatadaptatie en de bijdrage aan de energie/ klimaattransitie. Als zodanig verbindt dit thema een aantal transitie binnen en buiten het traditionele groene domein.

11. Afstemming (art. 4 lid 3)⁴¹

De leden van het Sectoraal Advies College Hoger Agrarisch Onderwijs (SAC HAO) zijn tijdens de SAC bijeenkomst dd. 24 januari 2025 op de hoogte gesteld van het voornemen van de HAS green academy, de Ad Groene Leefomgeving ook in Venlo aan te bieden. De aanwezige gesprekspartners van de betrokken hogescholen (Van Hall Larenstein, Aeres Hogeschool en InHolland) hebben kennisgenomen van het voornemen en er zijn geen aanvullende vragen gesteld.

⁴¹ SAC (2025) Notulen Sectoraal Advies College Hoger Agrarisch Onderwijs dd 24 januari 2025

12. Overzicht voetnoten en bijlagen

Voetnoot	Bijlage-nummer	Naam	Vindplaats (bijlage/ website), alle vindplaatsen zijn recent geraadpleegd doch uiterlijk 1 april 2025
1	n.v.t.	Sectoraal Adviescollege Agro & Food. Sectorplan Agro & Food 2024-2028. Groen Welbevinden.	Vindplaats; https://www.cdho.nl/kennisbank/
2	n.v.t.	Vereniging Hogescholen dashboard instroom	Vindplaats; https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-instroom-inschrijvingen-en-diploma-s
3	V3	Planbureau voor de leefomgeving (2023). Natuur in en om de stad.	Vindplaats; https://www.pbl.nl/publicaties/van-een-groene-ambitie-naar-hoogwaardige-natuur-in-en-om-de-stad
4	V4	Rijksoverheid (2020). Uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie 2021-2024.	Vindplaats; https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/09/11/uitvoeringsagenda-nationale-omgevingsvisie-2021-2024
5	V5	Provincie Limburg (2021) Omgevingsvisie Limburg	Vindplaats; https://www.limburg.nl/onderwerpen/omgeving/omgevingsvisie-limburg-2021/
6	V6	Rijksoverheid (2021) Kamerbrief 'Programma Gezonde Groene Leefomgeving'	Vindplaats; https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/04/16/kamerbrief-over-werken-vanuit-drie-randvoorwaarden-voor-het-programma-gezonde-groene-leefomgeving
7	n.v.t.	RIVM (z.d.) Gids Gezonde Leefomgeving	Vindplaats; https://www.gezondeleefomgeving.nl/thema/groen

8	n.v.t.	Bedrijfsleven & maatschappelijke organisaties, onderwijs en overheid (2016). Ontwikkelagenda groen onderwijs 2016-2025	Vindplaats; https://www.cdho.nl/kennisbank/
9	V9	Nidap (2024) Brede verkenning, Strategisch Portfolio Management, HAS green academy Juni 2024	n.v.t.
10	V10	Groenpact (2021) De pilotfase voorbij. Samenvatting Denktank toekomstige groene arbeidsmarkt	
11	n.v.t.	Groenpact (2025) Interview met Marije van Beurden. Kennis en Kracht; de toekomst van instroom in Groen, Grond en Infrastructuur. Reeks interviews over trends, uitdagingen en kansen in de sector	Vindplaats; https://www.groenpact.nl/groen-in-actie/kennis-en-kracht-de-toekomst-van-instroom-in-groen-grond-en-infrastructuur
12	n.v.t.	Cumela is de brancheorganisatie voor groen, grond en infra	n.v.t.
13	n.v.t.	Groenpact (2025) Interview met Jeroen Zijlmans. Kennis en Kracht; de toekomst van instroom in Groen, Grond en Infrastructuur. Reeks interviews over trends, uitdagingen en kansen in de sector.	Vindplaats; https://www.groenpact.nl/groen-in-actie/samen-bouwen-aan-een-groene-toekomst-het-ontwikkelpad-in-de-hovenierssector

14	V14	Groenpact (2021) De Groene Monitor; Reflectie ROA Onderzoek 31 maart 2021. 'Naar een arbeidsmarktmonitor voor de groene sector'	
15	V15	NIDAP (2025) Rapportage vacature analyse Ad-opleiding Groene Leefomgeving & Ecologie	
16	V16	NIDAP (2025) Rapportage werkgeversonderzoek, Ad- opleiding Groene leefomgeving	
17	V17	Lexnova (december 2022). Arbeidsmarktpotentieel Ad Verbeteraar van de Leefomgeving. Deelrapportage: werkgeversenquête	
18	V18	Lexnova (december 2022) Bijlagenrapportage; open antwoorden bij arbeidsmarktrapportage Ad Verbeteraar van de Leefomgeving	
19	n.v.t.	UWV, (2024). Kansrijke beroepen.	Vindplaats; UWV Kansrijke beroepen 2024-2025
20	n.v.t	UWV. Overzicht kansrijke beroepen per arbeidsmarktregio	Vindplaats: https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/kansen-arbeidsmarkt/regionale-kansrijke-beroepen ¹

21	n.v.t.	UWV (2023) Agrarische en groene sector in beeld	Vindplaats: https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/sector/agrarisch-groen/veel-kansen-voor-werkzoekenden
22	n.v.t.	UWV (2023) Kansen in de agrarische en groene sector	Vindplaats; https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/sector/agrarisch-groen/veel-kansen-voor-werkzoekenden
23	V23	UWV (2022) Publicatie 'Klimaatbanen in de gebouwde omgeving'	
24	n.v.t.	UWV (2025) Dashboard Spanningsindicator	Vindplaats; https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/dashboards/spanningsindicator
25	n.v.t.	Nationaal Groeifonds	Vindplaats; https://www.nationaalgroeifonds.nl/projecten-ronde-2/werklandschappen-van-de-toekomst
26	n.v.t.	Werklandschappen van de toekomst. Nieuws; Twaalf bedrijventerreinen klaargestoomd tot eerste werklandschappen van de toekomst /	Vindplaats; https://www.werklandschappen.nl/nieuws/twaalf-bedrijventerreinen-klaargestoomd-tot-eerste-werklandschappen-van-de-toekomst/
27	n.v.t.	Colland Arbeidsmarkt (2024)	Vindplaats; https://collandarbeidsmarkt.incijfers.nl/dashboard/colland-rapport/profiel-van-de-sector
28	n.v.t.	Colland Arbeidsmarkt (2024)	Vindplaats; https://collandarbeidsmarkt.incijfers.nl/dashboard/colland-rapport/sector-in-perspectief

29	n.v.t.	Samenwerkingsorganisatie Onderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid	Vindplaats; https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/economische-ontwikkelingen/groen/
30	n.v.t.	Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid.	Vindplaats; https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/groen/duurzame-wereld/klimaatadaptie/
31	n.v.t.	Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs & Bedrijfsleven (2021) Trendrapport Voedsel Groen Gastvrijheid	Vindplaats; https://trendrapport.s-bb.nl/vgg/groen/duurzame-wereld/biodiversiteit/
32	V32	Regio Deal Noordoost-Brabant. Leefbaarheid en brede welvaart in Noordoost-Brabant met goed leven, fijn wonen en anders werken	n.v.t.
33	n.v.t.	Regio Deal Noord-Limburg. Noord-Limburg op weg naar de gezondste regio.	Vindplaats; https://rn-l.nl/programma/ruimte/
34	V34	Regio Deal Midden-Limburg.	Vindplaats; https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2024/11/14/regio-deal-midden-limburg

35	n.v.t.	Regio Deal Arnhem Nijmegen.	Vindplaats; https://www.gmr.nl/projecten/regio-deal/
36	n.v.t.	Verwijziging naar meer informatie op website.	Vindplaats; Brightland Campus Greenport Venlo
37	n.v.t.	Verwijziging naar meer informatie op website	Vindplaats; Home - Veilingterrein Venlo
38	n.v.t.	Verwijziging naar meer informatie op website	Vindplaats Ecobiose - Over Ecobiose en Yuverta
39	n.v.t.	Instellingsplan HAS green academy 2024-2027. Ontwikkelen met hart voor het groene domein: een verbindend perspectief	Vindplaats; https://www.has.nl/meer-has/
40	V40	HAS green academy (2021) Onderzoeksvisie	n.v.t.

41	V41	SAC (2025) Notulen Sectoraal Advies College Hoger Agrarisch Onderwijs dd 24 januari 2025	n.v.t.
----	-----	--	--------